

Beeldkwaliteitsplan

'Kerkeiland Hervormde Kerk Enter'

Dorpsstraat 55, 7468 CE Enter

inhoud

TOELICHTING

1. INLEIDING

2. HET PROJECTGEBIED

2.1 Omgeving

2.2 Ligging

2.3 Geldend bestemmingsplan

2.4 Nieuw bestemmingsplan

3. De geschiedenis van het kerkeiland

4. BEELDKWALITEIT

4.1 Stedenbouwkundige context

4.2 Uitgangspunten

4.3 Groeninrichting

4.4 Architectuur

4.5 Resumerend

5. REFERENTIES

6. JURIDISCH KADER

1. inleiding

De Hervormde Kerk te Enter is gevestigd op een solitaire kavel midden in het dorp Enter (zie nr. 1 op de foto). Op dit zogenaamde 'kerkeiland', welke is ingesloten tussen de Dorpsstraat en de Werfstraat, zijn ook twee woningen gevestigd, waarvan één vroeger de pastorie was. De andere woning (een gemeentelijk monument) is door de kerkgemeente aangekocht met als doel dat deze de functie van pastorie gaat overnemen. Hierdoor komt de huidige pastorie leeg te staan. Deze 'ruil' maakt mogelijk dat een lang gekoesterde wens kan worden gerealiseerd. Namelijk dat het dienstencentrum, geclusterd kan worden op het kerkeiland. In de huidige setting heeft de Hervormde Kerk te Enter een dienstgebouw dat op enige afstand van het 'kerkeiland' is gelegen aan de Oude Pastoriestraat 5 (zie nr. 2). De Hervormde Gemeente gebruikt in de huidige situatie dit dienstgebouw voor diverse activiteiten, zoals kindernevendienst, ontmoetingsruimte, clubwerk, kerkelijke vergaderingen en het geven van catechisaties. In de huidige situatie biedt dit gebouw onvoldoende (multifunctionele) gebruikruimte voor de voorgenoemde activiteiten voor de kerkleden. De Hervormde Gemeente heeft in overleg met verschillende betrokken partijen een bestemmingsplan en een beeldkwaliteitsplan opgesteld. In dit b.k.p. wordt de stedenbouwkundige ligging van het 'kerkeiland' en de beoogde beeldkwaliteit toegelicht. Dit b.k.p. vervangt de criteria van de welstandsnota bij de procedure voor een omgevingsvergunning. Dit b.k.p. is een samenstelling van het b.k.p. van mei 2015 en op onderdelen toegespitst op het nieuwe ontwerp uit 2019.

1. Het Projectgebied

2.1 OMGEVING

De ruimtelijke structuur in de nabije omgeving wordt voornamelijk bepaald door de Dorpsstraat, een historisch dorpslint, dat van noord naar zuid de rand van de oorspronkelijke es volgt. Enter dankt zijn langgerekte vorm aan het feit dat alle boeren dichtbij hun land aan de rand van de es gingen wonen. De bebouwing langs de Dorpsstraat wordt gekenmerkt door een diversiteit aan functies en historie. De functionele structuur bestaat hoofdzakelijk uit woningen en diverse centrumfuncties.

2.2 LIGGING

Het projectgebied is gelegen aan de noordzijde van het centrum van Enter, aan de Dorpsstraat 55. Op bovenstaande afbeelding is de ligging weergegeven in het rood-gearceerde gedeelte. Het 'kerkeiland' wordt begrensd door de Dorpsstraat aan de westzijde, aan de noordoostzijde door de Werfstraat die zich splitst in tweeën ter hoogte van de kerk en de kruising Werfstraat, Dorpsstraat aan de zuidzijde. Midden op het perceel bevindt zich het historische kerkgebouw met een kleine aanbouw uitgevoerd in één bouwlaag. Ten zuiden van het kerkgebouw bevindt zich de voormalige pastorie met bijgebouw (garage), daterend uit 1961. Aan de noordoostzijde van het plangebied bevindt zich het woonhuis, nu in gebruik als pastorie. Hier bevindt zich ook nog een berging. Binnen het plangebied bevinden zich diverse waardevolle bomen. Aan de noordzijde ligt een pleintje waaraan ook een supermarkt gesitueerd is.

foto O3
huidige pastorie

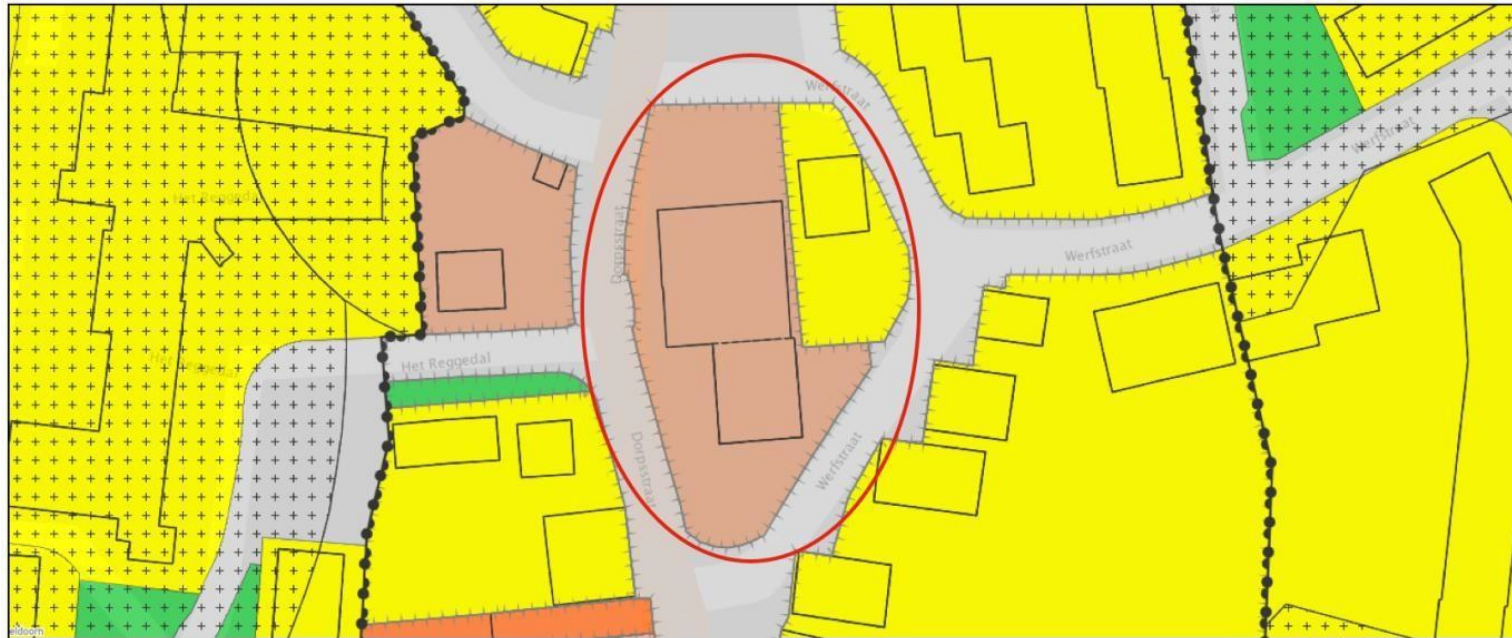
foto O1
Werfstraat 1

foto O2
kerkgebouw

Kerk Eiland Hervormd Enter

2.3 GELDEND BESTEMMINGSPLAN

Het plangebied is gelegen binnen de begrenzing van het bestemmingsplan “Centrum Enter”. Dit bestemmingsplan is op 14 september 2010 gewijzigd vastgesteld door de raad van de gemeente Wierden. In dit bestemmingsplan zijn de gronden met het kerkgebouw en huidige pastorie bestemd tot ‘Maatschappelijk’. De voormalige pastorie is voorzien van de aanduiding ‘bedrijfswoning’. De gronden met de bestemming ‘Maatschappelijk’ zijn geheel voorzien van de aanduiding ‘cultuurhistorisch waardevol gebied’. De nieuwe pastorie met bijbehorende gronden aan de Werfstraat 1 is bestemd tot ‘Wonen’ en de gebiedsaanduiding ‘cultuurhistorisch waardevol gebied’. Alle huidige bebouwing binnen de begrenzing van het plangebied is opgenomen binnen een bouwvlak. In afbeelding 2.4 is een uitsnede van het geldende bestemmingsplan “Centrum Enter” opgenomen.

2.4 NIEUW BESTEMMINGSPLAN

De nieuwe uitbreidingsplannen van de Hervormde Kerk, waar verschillende nevenactiviteiten worden gecentraliseerd op het ‘kerkeiland’ passen als zodanig niet binnen het vigerende bestemmingsplan. Conclusie is dan ook dat een nieuw bestemmingsplan dient te worden opgesteld om de nieuwbouwplannen de ruimte te geven.

3. De geschiedenis van het Kerkeiland

Het oudste bekende gebouw op het kerkeiland is de kapel met de kapelaanwoning. Oorspronkelijk was het een houten kapel die in gebruik was als filiaalkerk van Rijssen.

Deze kapel werd St. Teuniscapelle oftewel de kapel van Sint Anthonius genoemd. Wanneer het gebouwd is, is niet bekend. Tot 1630 had het gebouw nog een 'kerkelijke' functie. Van een eigen kerk was echter geen sprake. Tussen 1634 en 1709 kerkte men vooral in Rijssen. In 1668 werd Jan Sminck en in 1670 Jan Rorkink tot kerkmeester 'to Enter' benoemd. Markenschrijver Grevink schreef op 19 mei 1708 in de markennotulen dat de Entersen besloten hadden een eigen kerk en pastorie te bouwen. Besloten werd om de pastorie in de 'gaarden (tuinen) van Brandes' te vestigen (het huidige Kerkeiland). Er werd in totaal 2.000 gulden gereserveerd voor de bouw. De markenrichter en het dagelijks bestuur, met name Jan Wolters, kregen volmacht om het geld uit te keren aan de bouwers. Tevens werd een predikant aangesteld, Dominee Marcellis (Marcelli). Drost Unico Ripperda liet vervolgens in 1708 een markevergadering uitschrijven, waarin besloten werd 'een kerk en een weme' te timmeren.

“Ter weerszij van den ingang naar de toren (met het jaartal 1709 er boven) staan twee reusachtige linden als wachters. De stam is hol, maar scheuten als jonge boomen zijn uit de ingewanden opgerezen; Naar luid der overlevering droeg het tweetal eens de klokken; die later door de Munsterschen zijn geroofd.

De oude kerk met de nieuwe vleugel

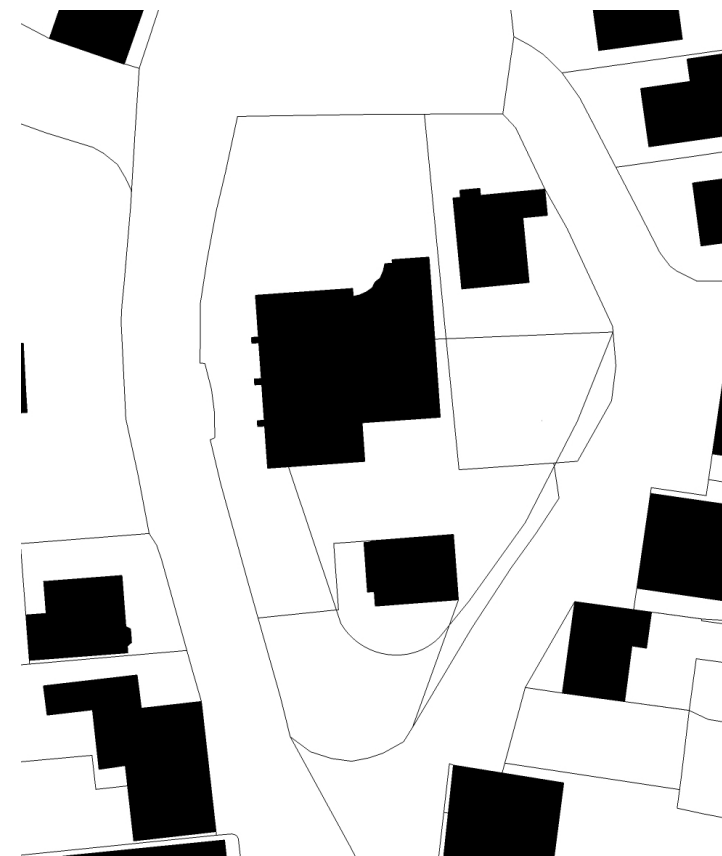
De krant van vrijdag 2 oktober 1953:

In 1710 werden de kerk en de pastorie voltooid. Men heeft slechts korte tijd plezier gehad van het nieuwe gebouw, want een groot deel van de kerk en de toren werden in 1724 verwoest bij een dorpsbrand, waarbij in totaal 49 huizen en 24 schuren in de as werden gelegd. Marcellis overlijdt kort daarop in 1725. Kort daarna wordt de kerk hersteld, maar kennelijk niet afdoende, want in 1823 is de kerk opnieuw in bouwvallige staat. Het was daarna niet meer mogelijk om erediensten te houden in de kerk en er moest voor een periode van 3 jaar uitgeweken worden naar de boerderij van Olthof. Daarna was de kerk voldoende hersteld en kon de kerk weer open voor de parochianen. In 1879 werd een nieuwe pastorie gebouwd. Deze werd in 1961 vervangen door de huidige pastorie. In 1953 is de kerk ingrijpend verbouwd en vergroot. De kerk wordt dan uitgebreid met een zijbeuk waardoor het de karakteristieke T-vorm krijgt. De kerk wordt dan ingericht met een nieuwe kansel, een Avondmaalstafel en een doopvont. De preekstoel wordt meer naar voren gebouwd. Tevens worden twee fraaie grote kroonluchters opgehangen. Historische foto's en een oude kadastrale kaart laten de ligging van het kerkeiland door de jaren heen zien. Hier is goed te zien dat de bomen een belangrijke rol in de begrenzingen van het eiland spelen.

4. Beeldkwaliteit uitbreiding Kerkeiland

4.1 Stedenbouwkundige context.

Het 'kerkeiland' wordt functioneel uitgebreid met een aanbouw welke ondergeschikt blijft aan het hoofdgebouw, de Kerk. Om dit te kunnen realiseren dienen allereerst de bestaande kwaliteiten van de kavel onderkend te worden. Het kerkgebouw is gevestigd op een zogenaamd 'kerkeiland', wat stedenbouwkundig gezien een uitzondering is ten opzichte van de omringende bebouwing. Het monumentale kerkgebouw dateert uit 1710, heeft sinds die tijd een aantal verbouwingen ondergaan en is in haar huidige staat een in het oog springend monument. Daarnaast is de woning van Werfstraat 1, inmiddels herbestemd tot de pastorie van de kerk, een gemeentelijk monument. Vanuit de historie hebben de bomen altijd een belangrijke rol gespeeld op het 'kerkeiland'. Deze rol is in de tijd enigszins vertroebeld door bijv. de bouw van de overige opstallen (oude pastorie van Werfstraat 57 en een aantal opstallen in de vorm berging(en) en garage(s)). Door de woning van Werfstraat 57 met de bijgebouwen te slopen komt ruimte vrij in het midden en aan de zuidzijde van het 'kerkeiland'. Een eventuele uitbreiding op het 'kerkeiland' moet kwalitatief een versterking van de bestaande context opleveren, waarbij de alzijdigheid van het eiland van belang is. Het moet recht doen aan de specifieke eilandvorm, het groene eilandkarakter en de kenmerkende bebouwing op het eiland.

4.2 UITGANGSPUNTEN

Door de voormalige pastorie en haar overige opstallen af te stoten (d.m.v. sloop) ontstaat ruimte om het elders gelegen dienstgebouw te verhuizen naar het 'kerkeiland'. Dit dienstgebouw zal gebruikt worden voor diverse activiteiten, zoals kindernevendienst, ontmoetingsruimte, clubwerk, kerkelijke vergaderingen en het geven van catechisaties. In de huidige situatie biedt dit gebouw onvoldoende (multifunctionele) gebruikruimte voor de voorgenoemde activiteiten voor de kerkleden. Daarnaast heeft de clustering van gebouwen op één 'kerkeiland' vanuit praktisch oogpunt een absolute voorkeur. In de nieuwe situatie kan de Hervormde Kerk veel van haar activiteiten centraliseren op het 'kerkeiland'. Een dergelijke uitbreiding op deze locatie vraagt om een zeer zorgvuldige aanpak. Hierbij zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- De woning aan de Werfstraat 57 (de voormalige pastorie) en haar bijbehorende opstallen slopen;
- De gevels van de monumentale kerk intact laten;
- De monumentale woning aan de Werfstraat 1 herbestemmen tot pastorie (dit is reeds gerealiseerd);
- Noord- en westzijde van het 'kerkeiland' hebben een karakteristieke uitstraling. De zuid- en met name oostzijde verdienen een opwaardering;
- Realiseren van een nieuw dienstgebouw door een éénlaagse uitbreiding op basis van een ingetogen ontwerp welke in alle richtingen ondergeschikt is aan het monumentale kerkgebouw. Deze laagbouw zal de monumentaliteit van het 'kerkeiland' respecteren en deze zelfs moeten gaan versterken (bijv. door de contouren van eiland te volgen, de alzijdigheid van het eiland aan oostzijde te herstellen en een plan voor tuinmuur en groeninrichting te maken);
- Grootte v/d uitbreiding is eventueel uit te breiden met een souterrain of kelder.

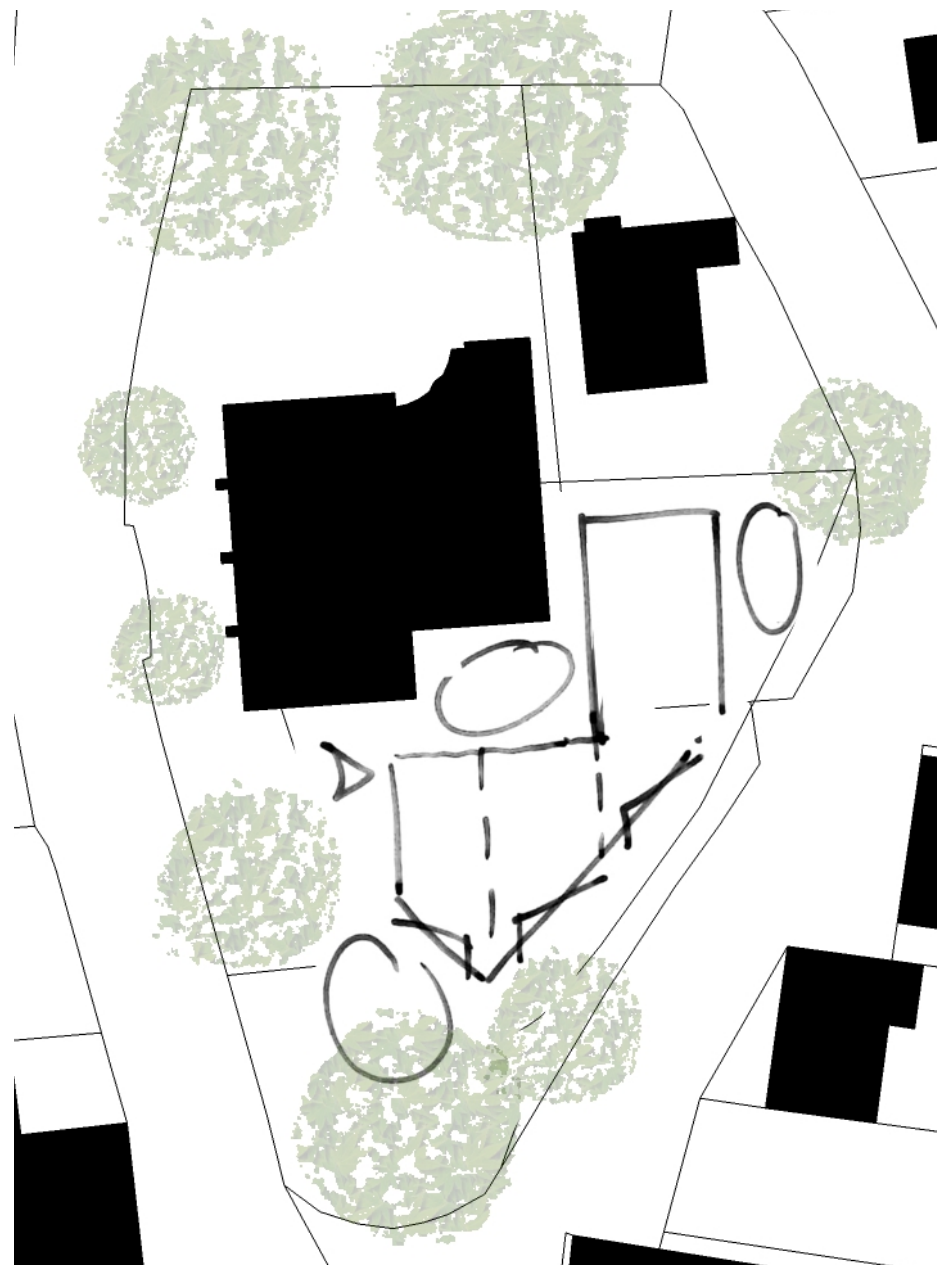
De uitbreiding moet aan de zuidzijde van het eiland de opmaat voor de kerk gaan vormen. Door het groen aan de oostzijde te herzien en de tuinmuur rondom door te zetten herstelt het kerkeiland zich als stedenbouwkundig uitzonderlijk element in de omgeving. Het nieuwe gebouw zorgt voor een extra ontsluiting aan de westzijde. Het hart van het gebouw vormt de plek van ontmoeting.

4.3 GROENINRICHTING

De bomen spelen van oudsher een belangrijke rol op het 'kerkeiland'. Ze staan langs de contouren van het eiland en markeren als het ware op subtiële wijze de grenzen, met behoudt van de transparantie naar het kerkgebouw. Aan de oostzijde is dit beeld behoorlijk vertroebeld door berging(en), garage(s) en een hoge haag. Met de nieuwe uitbreiding komt er een mogelijkheid deze kwaliteit te herstellen. Er zal wel een garage teruggebouwd te worden tbv de pastorie.

4.4 ARCHITECTUUR

In de vormgeving en de keuze van materialen zal bij voorkeur uitgegaan moeten worden van een sobere eigentijdse detaillering, die op geheel eigen wijze een nieuwe tijdslaag introduceert op het 'kerkeiland'. Deze eigentijdse vorm zal op zichzelf moeten kunnen staan, zonder de monumentaliteit van het kerkgebouw en de woning aan te tasten. Het dienstgebouw zal onderschikt blijven door het uit te voeren in enkel één bouwlaag. In de plattegrond zal de nieuwe uitbreiding voor een groot deel de contourlijnen van het 'kerkeiland' volgen. De gevels van de uitbreiding zullen de alzijdigheid van het eiland moeten herstellen. Daarnaast moet voorkomen worden dat de éénlaagse aanbouw als een te fors gebouw gaat overkomen zodat het in de schaal van de omgevings past.

4.5 RESUMEREND

Er volgt een opsomming waarin massa, vorm en materialen benoemd worden.

Stedenbouwkundige en landschappelijk situering:

1. Het 'kerkeiland' als uitzonderlijke entiteit versterken ten opzichte van de omringende bebouwing;
2. Vertroebeling van het 'kerkeiland' voorkomen en de kwaliteiten daar waar mogelijk herstellen.

Massa en vorm:

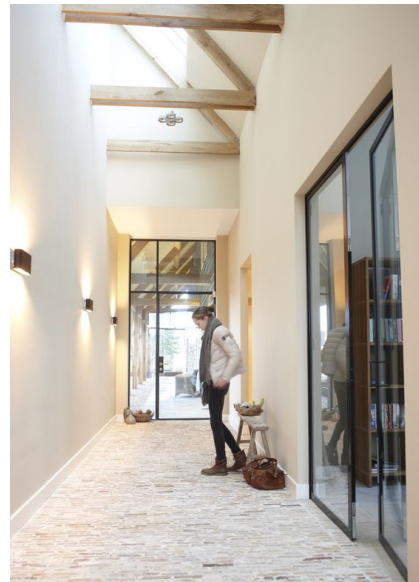
3. Een éénlaagse uitbreiding realiseren, die ondergeschikt is aan de monumentale kerk en pastorie en die een nieuwe tijds laag toevoegt aan het 'kerkeiland';
4. Het onderscheid tussen de nieuwbouw en de monumentale gebouwen moet herkenbaar blijven;
5. De uitbreiding volgt de contouren van het bestaande 'kerkeiland';
6. Grootte v/d uitbreiding is eventueel uit te breiden met een souterrain of kelder;
7. Door verschillende zadeldaken toe te passen wordt voorkomen dat één dak en daarmee één massa ontstaat.

Gevels:

8. De gevels herstellen de alzijdigheid van het 'kerkeiland';
9. Onderbrekingen in de gevels voorkomen het beeld van één massa
9. De gevels krijgen een zeer sobere eigentijdse detaillering en materialisering;
10. De gevels die grenzen aan het kerkgebouw blijven voor het overgrote deel los hiervan d.m.v. het toepassen van een binnentuin.

Materiaal-, kleurgebruik en detaillering:

11. Nieuwe uitbreidingen krijgen een natuurlijke uitstraling door het toepassen van materialen als zink, metselwerk, glas en hout;
12. Gebruik maken van gedekte natuurlijke kleuren.
13. Nieuwbouw voorzien van een eigentijdse detaillering met voldoende contrast ten opzichte van de monumentale gebouwen.

5. Referenties

Bovenstaande referentiebeelden laten voorbeelden van projecten zien waar nieuwe eigentijdse gebouwen zijn gerealiseerd, passend bij monumentale gebouwen door soberheid in vorm en materiaalgebruik en eenvoud in details. Het zijn voorbeelden van hoe om te gaan met 'oud' en 'nieuw' en welke materialen daarbij passend zijn.

Kerk Eiland Hervormd Enter

